

YAPON TILIDAGI ようだ VA らしい BIRLIKLARINING SEMANTIK TAHLILI

M.X. Umarova

UzDJTU kata o'qituvchisi

Y.A. Sabirova

UzDJTU magistranti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola ona tilisi boshqa bo'lgan yapon tili o'rganuvchilarining til grammatikasini o'rganishdagi qiyinchiliklarini inobatga olib, oddiy misollar orqali o'quvchiga tushunarli bo'lishini nazarda tutgan holda yapon tilidagi bir biriga ma'no jihatidan o'xshash bo'lgan ようだ [yo:da] va らしい [rashii] birliklarining semantik tahlilini o'z ichiga oladi. Bu birliklar taxminlar ifodalanishida o'zaro farqlanib, biri subyektiv kuzatishlarga, ikkinchisi esa bilvosita manbalarga asoslangan taxminni bildiradi. Bunga qo'shimcha ravishda ushbu konstruksiyar taxminlardan tashqari yana boshqa ma'nolarda qo'llanilishi va ishlatilish qoidalari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: yapon tili, ようだ, らしい, semantik tahlil, o'xshatish, taqqoslash, taxminni ifodalash, konstruksiya, til, grammatika.

АННОТАЦИЯ

Данная статья включает в себя семантический анализ схожих по значению японских выражений ようだ [yo:da] и らしい [rashii], принимая во внимание трудности изучения грамматики японского языка для студентов, чей родной язык отличается. Статья направлена на то, чтобы сделать материал доступным и понятным для читателя с использованием простых примеров. Эти выражения различаются в передаче предположений: одно основывается на субъективных наблюдениях, в то время как другое — на косвенных источниках информации. Кроме того, рассматриваются другие значения и правила использования этих конструкций, помимо выражения предположений.

Ключевые слова: японский язык, ようだ, らしい, семантический анализ, сравнение, выражение предположений, конструкция, язык, грамматика.

ABSTRACT

This article includes a semantic analysis of the Japanese expressions ようだ [yo:da] and らしい [rashii], which are similar in meaning, taking into account the challenges faced by learners whose native language is different from Japanese. The goal is to make the content understandable to readers by using simple examples.

These expressions differ in how they convey assumptions: one is based on subjective observations, while the other is based on indirect sources of information. Additionally, the article explores other meanings and usage rules of these constructions beyond assumption-making.

Key words: *Japanese language, ようだ, らしい, semantic analysis, comparison, expression of assumptions, construction, language, grammar.*

KIRISH

Yaponiya va O‘zbekiston o‘rtasidagi hamkorlik doirasida yapon tili o‘rganilishi va madaniy aloqalar alohida o‘rin tutadi. O‘zbekistonda yapon tiliga bo‘lgan qiziqish va yapon madaniyatiga e‘tibor yildan-yilga ortib bormoqda, bu esa davlatlar o‘rtasidagi strategik hamkorlikning bir qismi hisoblanadi. Yaponiyadan kelayotgan texnologik, iqtisodiy va madaniy yordam bilan bir qatorda, yapon tilini o‘rganish va o‘rgatish sohasidagi bitimlar va dasturlar ham kengayib bormoqda.

Prezident Shavkat Mirziyoyevning yapon tili va madaniyatiga bo‘lgan e‘tibori O‘zbekiston va Yaponiya o‘rtasidagi aloqalarni mustahkamlash yo‘lida katta ahamiyatga ega. 2019-yilda Yaponiyaga qilgan tashrifi davomida u quyidagicha fikr bildirgan edi: “Yapon tilini o‘rganish O‘zbekiston yoshlari uchun katta imkoniyatlar ochadi. Yapon tili orqali nafaqat madaniyatlararo muloqot mustahkamlanadi, balki innovatsiyalar va texnologiyalar sohasida ham yangi yutuqlarga erishiladi.”¹ Prezidentning ushbu so‘zlari yapon tilini o‘rganishga davlat miqyosida e‘tibor berilayotganidan dalolatdir. Ushbu hamkorlik natijasida o‘zbekistonlik yoshlar Yaponiyada ta‘lim olish va xalqaro maydonda raqobatbardosh kadrlar sifatida shakllanish imkoniyatiga ega bo‘lmoqda. Shunday ekan biz yoshlar ushbu imkoniyatlardan samarali foydalangan holda yapon tilini chuqurroq o‘rganishimiz hamda Grammatik birliklar va iboralarni o‘z ona tilimizdek tahlil qila olishimiz lozim. Bu borada bir nechta tadqiqotchilar izlanishlar olib borishgan. Jumladan Kazuaki Shimura “Modality and Evidentiality in Japanese: A Study of Yo:da and Rashii” (2020) – Bu tadqiqotda Shimura [yo:da] va [rashii] birliklarining modal va dalillovchi (evidential) xususiyatlarini o‘rganadi. Natsuko Tsujimura “An Introduction to Japanese Linguistics” (2013) – Ushbu kitobda yapon tilining semantikasi va sintaksisi keng yoritilgan bo‘lib, [yo:da] va [rashii] kabi birliklarning ishlatilishi ham tahlil qilinadi. Satoru Saito “The Semantics of Modal Particles in Japanese: A Pragmatic Approach” (2018); Akmal Saidov “O‘zbek va Yapon Tillari Modal Birliklarining Semantik Qiyosiy Tahlili” (2021); Anna Wierzbicka “Semantics, Culture, and Cognition: Universal Human Concepts in Japanese and Other

¹ O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 2019-yil Yaponiyaga qilgan tashrifidagi so‘zlagan nutqi.
<https://kun.uz/uz/news/2019.12.17>

Languages” (1992) – Ushbu tadqiqotlarda ham modal birliklar va turli tillarning madaniy va kognitiv jihatlari o‘rganilgan. Quyida shu izlanishlar asnosida bir-biriga o‘xshash bo‘lgan ようだ[yo:da] va らしい[rashii] birliklarining semantik jihatdan qanday farqlanishi va ularning yapon tilida ishlatilish xususiyatlariga kengroq to‘xtalamiz.

Yapon tilida muloqotning murakkabligini aks ettiruvchi juda ko‘p grammatik birliklar mavjud bo‘lib, ular orasida ようだ[yo:da] va らしい[rashii] birliklari ko‘pincha ajratib ko‘rsatiladi. Ushbu birliklar aniqlik darajasini, mulohazakorlikni va ma'lumotning manbasiga ishonchni, taxmin qilish, o‘xshashlik va tabiatga xos xususiyatlarni ifodalashda muhim o‘rin tutadi. Har ikkala birlik ham ko‘pincha taxminiy so‘zlashuvda ishlatiladi, lekin ularning ishlatilish o‘rni va darajalari farqlanadi.²

1. ようだ[yo:da] birligining ma’no turlari va ishlatilishi

ようだ birligi ko‘proq vizual, akustik yoki umumiy kuzatishga asoslangan taxminlar uchun ishlatiladi. Bu birlik, kuzatuvchi tomonidan ko‘rilgan yoki tajriba qilingan biror narsaga asoslanib, natijada biror xulosaga kelish uchun ishlatiladi.³

➤ **Tashqi ko‘rinish va kuzatishlarga asoslangan taxminlar:** Biror narsaning shunday ko‘rinayotganini bildiradi, ya’ni gapiruvchi bu ma’lumotni o‘zining bevosita kuzatuvlari orqali olganini ifodalaydi. Misol:

(1) 彼は疲れている**ようだ**。

[Kare wa tsukarete iru **yo:da**]

(U charchagan+**ga o‘xshaydi.**)

Ushbu jumlada yo:da birligi gapiruvchining subyektiv kuzatuv asosida taxmin qilingan holatni ifodalaydi. Gapiruvchi bevosita charchoq belgilari (masalan, yuz ifodasi yoki tananing hatti-harakati) orqali xulosaga keladi.

➤ **Bilvosita dalillarga asoslangan taxmin:** Bu yerda gapiruvchi bilvosita ko‘rsatmalar yoki dalillarga asoslangan holda taxmin qilmoqda, lekin hali to‘liq ishonch bilan ayta olmaydi. Misol:

(2) 雨が降った**ようだ**。

[Ame ga futta **yo:da**]

(Yomg‘ir yog‘gan+**ga o‘xshaydi.**)

Gapiruvchi yomg‘irning izlarini ko‘rib (masalan, nam yer), ammo o‘z ko‘zi bilan yog‘ayotganini ko‘rmagan holda taxmin qilmoqda.

² Shibatani, Masayoshi. The Languages of Japan. Cambridge University Press, 1990.

³ 松本節子 (Matsumoto Setsuko), 「日本語の文法」 2003.

➤ **O'xshashlik yoki taqqoslash:** shaxs yoki predmet qandaydir narsaga o'xshash degan ma'noda qo'llaniladi. Bu holatda ようだ [yo:da] ko'proq taqqoslash yoki metafora sifatida ishlatiladi.

(3) 彼はライオンの**ようだ**。

[Kare wa raion no **yo:da**]

(U sher+**ga o'xshaydi**.)

Bu jumlada "u" shaxs sherga o'xshatilmoqda, ya'ni gapiruvchi uni kuchli yoki qo'rqinchli deb tasvirlamoqda. Bu taqqoslash bo'lib, ma'no sherning baquvvat tabiati bilan bog'langan.

2. らしい[rashii] birligining ma'no turlari va ishlatilishi

らしい birligi ko'pincha kimdir yoki nimaningdir tabiatiga, xususiyatiga oid taxminlar va eshitgan gaplar orqali hosil qilingan tushunchalarni ifodalaydi. らしい [rashii] ようだ [yo:da] bilan solishtirganda shaxsiy kuzatuvga emas, balki umumiy tushunchalarga ko'proq tayanadi. U quyidagi asosiy ma'nolarga ega:⁴

➤ **Sifat yoki xarakterni ifodalash:** らしい[rashii] shaxs yoki narsaning kutilgan va odatdagi holatga mos bo'lgan asl tabiatini, eng aniq va odatiy xususiyatlarini ifodalaydi. Kimdir o'z tabiatiga mos ravishda harakat qilsa, u "rashii" bilan ifodalanadi.

(4) 彼は男**らしい**。

[kare wa otoko **rashii**.]

(U erkak+**ga o'xshaydi**.) (ya'ni, erkaklarga xos).

Bu jumlada らしい [rashii] kimningdir erkaklarga xos harakatlari yoki xarakterini ifodalaydi, ya'ni bu shaxs erkaklarga xos tarzda xulq-atvor qilmoqda.

➤ **Mish-mish yoki qayerdandir eshitgan ma'lumotlarga asoslangan xulosa:**

らしい [rashii] boshqa shaxslardan eshitgan ma'lumot yoki mish-mishlarga asoslanib xulosa chiqarishni bildiradi. Bu holda gapiruvchi shaxsan ko'rmagan, lekin o'zgalar orqali eshitgan narsaga asoslanadi.

(5) 彼は結婚する**らしい**。

[Kare wa kekkon suru **rashii**.]

(U uylanyapti, **shekilli**.)

(6) 明日雨が降る**らしい**。

[Ashita ame ga furu **rashii**.]

(Ertaga yomg'ir yog'ar **ekan**.)

⁴ Tsujimura, Natsuko. An Introduction to Japanese Linguistics. Wiley-Blackwell, 2007.

(5) gapda gapiruvchi eshitganiga asoslanib, taxmin qilmoqda. Ehtimol, u bu ma'lumotni bevosita ko'rmagan yoki ishonchli manbadan bilmagan.

(6) gapda esa boshqa manbalardan (masalan, ob-havo ma'lumotidan) kelgan xabar asosida taxmin qilmoqda.

➤ **Voqealar xususiyatini ifodalash:** らしい [rashii] narsalar yoki hodisalarning ularning tabiatiga xos bo'lgan xususiyatlarini ifodalaydi.

(7) 今日は春らしい天気だ。

[Kyou wa haru rashii tenki da.]

(Bugun bahor+ga xos ob-havo.)

Mazkur gapda bahorning odatiy ob-havo xususiyatlari ifodalanmoqda. Ya'ni, havo iliq va qulay bo'lishi bahorga xos deb hisoblanadi.

3. ようだ [yo:da] va らしい [rashii] birliklarining o'zaro farqlari⁵

Xususiyat	ようだ	らしい
<i>Ma'lumot manbasi</i>	Shaxsiy kuzatuvga asoslangan	Bilvosita eshitgan yoki boshqa manbalardan olingan
<i>Aniqlik darajasi</i>	Subyektiv taxmin	Ishonchliroq va umumiy qarash
<i>Qo'llanilishi</i>	Kuzatishga asoslangan taxmin, bilvosita dalillar	O'zgalardan eshitilgan ma'lumot va umumiy xulosalar
<i>Misol</i>	彼は先生のようだ。 [kare wa sensei no yo:da.] (u o'qituvchiga o'xshaydi)	彼は先生らしい。 [kare wa sensei rashii] (u o'qituvchi emish.)

XULOSA

Umumiy qilib aytganda ようだ [yo:da] va らしい [rashii] birliklari taxminlarni ifodalashda ishlatiladigan ikki muhim grammatika birligi hisoblanadi. Ularning asosiy farqi taxminning manbasida va subyektivlik darajasida yotadi. ようだ [yo:da] shaxsiy kuzatuvga asoslangan subyektiv taxmini bildirsa, らしい [rashii] esa ko'proq tashqi manbaga tayanilgan, bilvosita ma'lumotlarga asoslangan taxmini anglatadi. Shu sababli, ushbu birliklarni to'g'ri ishlatish yapon tilida muloqotning aniq va mazmunli bo'lishida katta ahamiyatga ega. Ushbu birliklarining semantik va grammatik tahlili nafaqat yapon tilini o'rganish jarayonida, balki tilshunoslikdagi keng qamrovli tadqiqotlar uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bu konstruksiyalar o'xshash va bir-biriga yaqin bo'lgan ma'nolarni ifodalasada, ularning to'g'ri qo'llanilishi va farqlanishi yapon tili tizimining nozik tomonlarini ochib beradi.

⁵ Nitta, Yoshio. The Semantic Structure of Japanese Modalities. Kurosio Publishers, 1991.

Kelajakda ushbu sohada qilinishi kerak bo'lgan dolzarb vazifalar bir necha yo'nalishni qamrab oladi: Yapon tilidagi ma'nolarni aniqlashda kognitiv tilshunoslikning qo'llanishi; Til o'rgatuvchi texnologiyalarni qo'llash; O'quv materiallarini takomillashtirish; Sotsiolingvistik va pragmatik jihatlarni o'rganish. Kelajakdagi tadqiqotlarda ushbu birliklar orqali yapon tilining murakkab grammatik va semantik tizimini yanada chuqurroq o'rganish imkoniyatlari mavjud bo'lib, bu nafaqat yapon tili o'rganish jarayonini yaxshilaydi, balki til o'rgatuvchi texnologiyalarning rivojlanishiga ham katta hissa qo'shadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (REFERENCES):

1. Kazuaki Shimura "Modality and Evidentiality in Japanese: A Study of 'Yōda' and 'Rashii'" (2020)
2. Matsumoto, Setsuko. 日本語の文法 (Nihongo no Bunpō). くろしお出版, 2003.
3. Nitta, Yoshio. Modality and Grammar: Comparative Syntax and Semantics in Japanese. John Benjamins Publishing, 2000.
4. Nitta, Yoshio. The Semantic Structure of Japanese Modalities. Kurosio Publishers, 1991.
5. Makino, Seiichi & Tsutsui, Michio "A Dictionary of Basic Japanese Grammar"
6. Satoru Saito "The Semantics of Modal Particles in Japanese: A Pragmatic Approach" (2018).